

SEFEROVIĆ, Relja 31  
 ŠEŠELJ, Maja 32  
 ŠEŠELJ, Zlatko 33, 34, 35, 79, 80,81, 82,83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 104,105  
 ŠOŠTARIĆ, Martina 36  
 ŠOŠTARIĆ, Petra 16  
 TAJČEVIĆ, Lada 37  
 TEKAVČIĆ, Pavao 38  
 VILOGORAC, Inga 39  
 VODIČKA, Tomislav 40  
 VUČIĆ, Jasna 17, 94, 95, 106, 107  
 VUKOVIĆ, Voljena 108  
 ZEKIĆ, Jasenko 41, 42  
 ZEMPLJAK, Miroslav 43  
 ZORIĆ, Matija 96

B) Indeks prevoditelja

CRNKOVIĆ, Koraljka 50  
 IVANIŠEVIĆ, Dora 49  
 MALEŠ, Tonći 48  
 MATASOVIĆ, Ranko 51  
 MIKLIĆ, Josip 46, 56, 57, 58  
 SHEK VUGROVEČKI, Tea 47  
 ŠOŠTARIĆ, Petra 49  
 ŽGANJER, Branimir 52, 53, 54, 55

Zlatko Šešelj

## 2050 godina od Ciceronove smrti

NEKOLIKO dana prije prosinačkih Ida, za konzulata Hircija i Panze, Rimljane je sablaznio prizor što su ga mogli vidjeti dovoljno se približivši rostri, govornici odakle su se magistrati obraćali narodu. Na mjestu koje je još odzvanjalo silinom Ciceronova glasa (a rimska je govornička zvijezda, premda već u godinama, još nedavno četrnaest puta izlazila pred Rimljane napadajući Marka Antonija u nadi – ispraznoj, uostalom – da će nepoznati Gaj Oktavije, nakon tiraninove smrti, obnoviti Republiku) ponovo su mogli vidjeti Ciceronovu glavu, no ovog puta nataknutu na vojničko koplje. Glas o Ciceronovoj smrti munjevito je prostrujao Romulovim gradom i mnoštvo je ponovo došlo na Forum i svojom šutnjom iskazalo užas, ganuće, patnju i strah. Dokle će ovi ratovi i proskripcije kositi najbolje od Rimljana?

Tako je, na bijegu iz Italije pred pomahnitalim Antonijevim koljačima, 7. prosinca 43. prije nove ere, u dobi od 63 godine (rođen je 3. siječnja 106.), skončao *defensor rei publicae*, proslavljeni političar, govornik, retoričar i filozof, kojeg je još prije dvadeset godina ta ista *turba mobiliū Quiritium*, kako će prevrtljivu rimsku rulju opisati Horacije, uzdizala do neba kao spasitelja i oca domovine.

Nakon slamanja Katilinine urote, 63. godine prije nove ere Marko Tulije Ciceron, provincijalac iz Arpina, gradića izgubljena u Apeninima, pripadnik viteškog staleža, živio je svoje zvjezdane trenutke. Nedvojbeno najmarkantnija politička i intelektualna figura toga vremena i po svojim sposobnostima, i po britkosti uma, i po snazi upornosti, a danasve po moralnoj uspravnosti, postigao je – po rimskim mjerilima – sve što je u politici, a to znači u životu, mogao postići: trijumfalno je – premda je bio skorojević – dovršio svoj konzulat pobjedom nad korumpiranim nobilima žednima krvi, vlasti i novca. Ta pobjeda, izvojevana, doduše, na ratnom polju, bila je pak pripremljena oružjem koje nitko bolje od Cicerona nije znao rabiti: govorima. Njegov Prvi govor protiv Katiline, kako svjedoči Salustije, očevdac, bio je okidač koji je cijelu urotu, a ona je svojim dubokim korijenima podrovala sve vrijednosti drevne Republike, srušio kao kulu od karata. Pred silinom Ciceronovih riječi Katilini su, naprosto, popustili živci i premda mu se ništa nije, zapravo, moglo dokazati, nakon Ciceronove invektive, napušten od svih senatora, ostavljen da sjedi sam kao kužan, prelama u sebi bijes: *Kad me gurate u propast, svoj ću požar ugasiti rušenjem Grada!*

I u trenu je taj tašti provincijalac, koji se, samo vlastitim sposobnostima postavši konzul, ugurao u svetu kuću drevnih rimskih patricijskih prava – rimski Senat – pokazao bahatim Sulinim lešinarima da još ima junaka spremnih na obranu starih rimskih vrlina.

A da mu je prkošenje nepravdi, osobito onoj koja se temelji na zloporabi časnih republikanskih institucija i sofističkom iskrivljavanju *mores maiorum*, predstavljalo izazov, dokazao je Marko Tulije već na prvom koraku svoje govorničke karijere. Tako je, kao mladac od 25 godina, stao u obranu Seksta Roscija iz Amerije premda je time nagazio na rep svemoćnog Sule!

Nakon tog koraka, koji ga je mogao koštati glave, sklonio se, privremeno, pod izlikom daljeg obrazovanja u Atenu i na Rod, što je doista iskoristio za tu svrhu: Atena mu je otvorila vrata u filozofiju, a Rod u retoriku. I jedna i druga postale su mu *solatium* u periodu političke marginalizacije za Cezarove diktature, za koje je silom prilika bio prinuđen na šutnju. To je pak bila cijena krivih političkih procjena koje je uvijek donosio zatravljen fantomom Republike i idealima koji su umrli stoljeće prije njega. Tvrdoglavo je vjerovao u utvare drevnih vrlina jer su jedino one bile otko u oceanu korupcije i potpunog gutbitka moralnog temelja u vremenu u kojem je živio. Grčevito se hvatao za svakoga tko bi navijestio svoj prorrepublikanski stav, premda se tim ljudima u principu nije smjelo vjerovati. Kako je mogao povjerovati Pompeju, izdanku istog korijena iz kojeg je niknuo i Katilina? Obojica su, naime, ispala iz skuta Suline diktature. Pa ipak, dok je svu svoju elokvenciju upotrijebio kao ubojitu strijelu upravljenu u Katilinino srce, Pompeja je smatrao velikanom! Doduše, takvim su ga smatrali svi (možda uz izuzetak Cezara), no to ništa ne umanjuje Ciceronovo sljepilo, ili bolje rečeno Ciceronovu nekonzistentnost. Jer premda su nominalno bili na suprotnim pozicijama, Pompej tobože kao vjeran službenik Republike, a Katilina kao njezin grobar, zapravo su obojica težili istomu: osvojiti vlast u državi. Pa što je bio Prvi trijumvirat, ako ne urota s tom nakanom?

No u srazu Pompeja i Cezara Ciceron u Pompeju vidi branitelja, a u Cezaru rušitelja Republike. I zato je Pompej, pogrešno, njegov izbor.

Cezar ga pak nakon pobjede velikodušno prima u zagrljaj, a Ciceron nije ni u snu pomislio slijediti Katona Mlađeg u dosljednom odbijanju Cezarove diktature. I dok se ovaj ubija u Utici da ne bi služio tiraninu, Ciceron se vraća u Rim svojoj slavi, ali i svijetu koji se stubokom promijenio. U tom svijetu za nj više nema mjesta, osim počasnih, za utjehu. Imanje u Tuskulu postaje njegov *refugium*. I koliko je Rim izgubio Ciceronovim isključenjem iz politike, toliko je dobio njegovim filozofskim i retoričkim djelima. Bez njih ne samo rimska već i naša filozofska kuća ostala bi bez glavnih vrata: terminologija koju je Ciceron morao stvoriti radi predstavljanja grčkih filozofskih dostignuća *agresti Latio* osigurala je kontinuitet te misli i onda kad se nad Rimom zaklopi grob.

I dokaz da se nakon umirovljenja ne valja baviti politikom: izazvan tiraninovom smrću proviru u svoj omiljeni – ali bitno nov i nepoznat mu – svijet politike, ovog puta znatno surovije i beskrupuloznije. Odabravši bezazlenog Oktavijana protiv barbarskog Antonija, opet brani Republiku, premda od drevnih ideala Republike više ne postoji ništa, ni običaji, ni moral, ni poštenje, ni čast. Ne pristajući na to da se sve u nekoliko godina toliko promijenilo Ciceron izlaže svoju sijedu glavu na tržnicu beščašća. I kad se pomire smrtni neprijatelji, te stvore Drugi trijumvirat – još jednu, ovog puta »legalnu«, urotu za preuzimanje

vlasti, jer im na smrt umorna Republika jednostavno predaje uzde – Ciceronova će glava prva postati *quid* za sasvim jasno *pro quo*. Tom je glavom Oktavijan kupio Antonijevu suradnju u grabljenju vlasti. Vječna sramota za princepsa kojeg će povijest pamtit kao velikana, no Ciceronovu mu smrt nikad neće oprostiti. Pa premda se od te sramote branio, ljaga ga prati do današnjeg dana. A pratila ga je Ciceronova sve veća popularnost kako su godine prolazile, tako da će već Augustov prijatelj Kvintilijan Cicerona proglasiti najvećim rimskim književnikom, a narod posljednjim Rimljaninom.

Tako će se Ciceronove riječi iz govora za pjesnika Arhiju pokazati proročanskima: umjetnost nadvladava fizičku smrt, pa će i njegova slava postajati sve većom, dok se Ciceronovo ime ne pretvori, poput Cezarova, u termin, a djelo u spomenik *aere perennius*.